

Pierwotnie wiara żydowska była ściśle związana z obrzędami w Świątyni. Składanie ofiar — posługa ołtarza — było na początku sposobem wyrażania oddania Bogu, ale posługa serca, czyli modlitwa, polegająca jedynie na wypowiedaniu słów, istniała równolegle wraz z obrzędem składania ofiar.

Kiedy Babilończycy zburzyli Pierwszą Świątynię w 586 r p.n.e., zburzyli tym samym główny ośrodek składania ofiar i przez około 70 lat do odbudowy Świątyni jedyną formą czczenia Boga była posługa serca tzn. modlitwa. Właśnie w tym momencie historii narodu żydowskiego zaczęły w różnych miejscach powstawać synagogi. Mimo iż wielu zgadzało się z wizją Izajasza przedstawiającą aniołów z zasłoniętymi twarzami mówiących: „Święty, Święty, Święty jest Pan Zastępów! Pełna jest wszystka ziemia chwały Jego” (Iz 6:3). Trwali oni jednak w przekonaniu, że modlitwy powinny być odmawiane w określonym miejscu. To podejście zostało zaakceptowane przez Rabinów w Talmudzie (Berachot 6b): „Osobne pomieszczenie powinno być wyznaczone do modlitw”.

Przez wieki funkcje synagogi ulegały przemianom. Poza spełnianiem funkcji Domu Modlitwy, służyła jako Dom Zebrań — pomieszczenie, w którym zbierała się społeczność gminy — stąd też powstała jej druga nazwa Beit Knesset (Dom Zebrań). Z czasem synagoga stała się również miejscem studiów. Stąd też wywodzi się jej kolejne miano — Beit Midrasz (Dom Nauki).

Ponieważ synagoga wyrosła z konieczności częściowego przyjęcia funkcji Świątyni i ponieważ funkcjonowała również w czasach istnienia Drugiej Świątyni równolegle wraz z nią przez wiele wieków, nie może dziwić fakt, że wiele cech zewnętrznych Świątyni zostało przez nią przejętych. W Świątyni Jerozolimskiej udzielano codziennego Błogosławieństwa Kapłańskiego z podwyższenia — stąd też po środku wznoszono Bimę zwaną również Duchan (we współczesnych synagogach Bima znajduje się w części przedniej pomieszczenia). W obrębie zabudowań Świątyni znajdowało się pomieszczenie zwane Ezrat Naszim (babiniec, pomieszczenie dla kobiet) — stąd też wywodzi się galeria dla kobiet w synagodze.

Pytania tutaj zawarte dotyczą zarówno cech zewnętrznych i obrzędów tak w starożytności jak i we współczesnych synagogach.

- Dlaczego Tablice Dziesięciu Przykazań służą często jako element dekoracyjny?

Według Biblii (Wj 34) Dziesięć Przykazań — dwie tablice zawierające Prawo — zostały zniesione z Góry Synaj przez Mojżesza. Umieszczono je w Arce, która towarzyszyła narodowi żydowskiemu przez cały czas po wyjściu z Egiptu.

Tablice przedstawiające zapis Dziesięciu Przykazań stały się popularnym motywem dekoracyjnym w synagodze. Czasem są one wykonane z drewna lub kamienia i umieszczone nad Arką lub na froncie budynku synagogi, a czasem są wyhaftowane na zasłonie Arki lub sukience zdobiącej Torę.

- Dlaczego w wielu synagogach świecznik ma 6 ramion z umieszczoną w centrum Gwiazdą Dawida, a inne świeczniki są siedmioramiennne?

Menora, którą umieszczano centralnie przed Przybytkiem na pustyni i w Pierwszej oraz drugiej Świątyni w Jerozolimie, była siedmioramienna. Po zburzeniu obu Świątyń tradycja zalecała (Menachot 28b), aby przedmioty liturgiczne nie były dokładnie takiego samego kształtu jak w Świątyni. Stąd też nie wykonywano siedmioramiennych świeczników. Rozpowszechniło się używanie sześcioramiennego świecznika, ale każda inna ilość ramion (oprócz 7) była dozwolona. Gwiazdę Dawida umieszczano zazwyczaj pośrodku centralnego ramienia sześcioramiennego świecznika.

Te kongregacje, które dziś używają siedmioramiennych menor, argumentują to w ten sposób, że menory obecnie używane nie są kopiami świecznika Świątyni. Są one elektryczne i w niczym nie przypominają oryginału, który należało codziennie czyścić, i w którym zmieniano knoty oraz dolewano świeżej oliwy.

- Dlaczego w synagodze ciągle pali się przed Arką wieczne światło Ner Tamid?

Współcześnie w większości synagog wieczne światło jest zawieszane ponad Arką. Pierwotnie, światło to było częścią siedmioramiennego świecznika, który stał w centrum Świątyni Salomona i w Drugiej Świątyni. Nazwane później Ner Tamid (wieczne światło) było ono najbardziej wysuniętym na zachód ramieniem siedmioramiennej menor i dlatego nazywało się Ner Maarawi (zachodnie światło/świeca/) (Miszna Tamid 6:1). Światło to podsycano ciągle oliwą, tak że paliło się bez przerwy. Służyło ono jako źródło ognia, od którego zapalano pozostałe 6 świec (Szamasz). Pozostałe 6 świec gaszono codziennie po to, by wyczyścić świecznik. Wieczne światło we współczesnych synagogach jest symbolem Szamasz menor świątynnej.

- Dlaczego przed Arką w synagodze, w której przechowuje się zwoje Tory, jest zawieszona zasłona?

Specjalna zasłona, która jest zawieszona przed Arką, w większości synagog nazywa się Parochet i często pokryta jest bogatymi haftami. Pierwszą wzmiankę o zasłonie znajdujemy w Księdze Wyjścia (WJ 40:21), kiedy to Mojżesz „I wniósł arkę do przybytku, i zawiesił oponę zasłaniającą, i zasłonił arkę świadectwa, jak przykazał Wiekuiście Mojżeszowi”. Zwyczajowo zawiesza się biały Parochet podczas Wielkich Świąt, a w czasie pozostałych dni w roku używa się zasłon w różnych kolorach.

- Dlaczego pergamin ze spisaną na nim Torą jest umocowany na rolkach?

Tora składa się z wielu zszytych kawałków pergaminu. By umożliwić przesuwanie pergaminu na ten fragment, który ma być odczytany w danym dniu okazało się, że najpraktyczniej jest przyczepić połączone fragmenty pergaminu do rolek, wykonanych zazwyczaj z drewna lub kości słoniowej. Rolki Tory często nazywa się Ecei Chaim (w liczbie pojedynczej Ec Chaim), co oznacza „Drzewo Życia”. Nazwy tej czasami używa się również w odniesieniu do Tory.

- Dlaczego nazywa się Torę Chumasz?

W swym pierwotnym znaczeniu słowo Tora oznaczało tylko Pięcioksiąg Mojżesza. Po hebrajsku liczebnik „5” to słowo „Cha- mesz”. Z tego też słowa pochodzi Chumasz. W wiekach późniejszych słowo Tora zaczęło oznaczać całość nauk żydowskich, w których Chumasz stanowi tylko część.

- Dlaczego na Torę nakłada się Meil?

Funkcje sukienki (Meil) są dwojakie: aby ochronić Torę oraz aby Ją upiększyć. Uwaga, z jaką należy przepisywać Torę, jest opisana w Talmudzie: „Każ, by przygotowano gotowy piękny zwój Prawa, przepisany przez utalentowanego pisarza, napisany przy użyciu znakomitego atramentu i znakomitego pióra i owinięty w piękny jedwab” (Szabbat 133b).

Zwyczajowo ubiera się wszystkie zwoje Tory w Arce w białe sukienki w Wielkie Świąta, natomiast w ciągu roku kolory sukienek są różne.

Ponieważ uważa się za niewłaściwe dotykanie pergaminu Tory gołymi rękami, osoby, które wzywa się do publicznego czytania Prawa (Aliya), dotykają pergaminu Tory rąbkiem Jej sukienki (a potem całują) przed odczytaniem pierwszego i ostatniego błogosławieństwa.

- Dlaczego wiązuje się Torę za pomocą Gartl?

Po zwinięciu Tory, a przed założeniem sukienki, wiązuje się Jej zwoje za pomocą długiego paska materiału, którego szerokość wynosi ok. 5—7 cm. Ten pasek materiału nazywa się Gartl (słowo w jidysz, które oznacza „pasek z plecionego sznurka”). Ma to na celu takie opasanie zwojów Tory, aby trzymały się razem.

Gartl można wykonać z różnych materiałów i mogą być one w różnych kolorach. Czasami ubranko niemowlęcia używane podczas obrzędu obrzezania jest przechowywane, ponieważ z niego robi się Gartl używany do przepasania Tory odczytywanej podczas obrzędu Bar Miewa.

- Dlaczego umieszcza się tabliczkę (Tas) na Torze?

Tabliczka ta zazwyczaj wykonana jest ze srebra i ma wymiary ok. 20X25 cm. Jest ona umocowana na łańcuszku, który zawiesza się na końcach drzewców Tory. Często można również zauważyć przymocowane do niej małe pudełeczko, w którym umieszczone są mniejsze tabliczki z wrytymi nazwami święt i specjalnych Szabatów. Tabliczka z nazwą święta, które się obchodzi, jest umieszczana na przedzie, a"j; przypomnieć kantorowi lub też osobie, która ma odczytywać fragment Tory, o tym, który zwój Tory ma wyjąć najpierw. Szames tj. osoba, która wybiera zwój Tory do odczytania, stara się, aby każdy ze zwojów był jednakowo często używany do publicznego odczytywania.

Tabliczki te (tas) są zazwyczaj projektowane na wzór tabliczek noszonych na piersiach przez Arcykapłana (WJ 28:13—30, 39:8—21), a które były ozdobione czterema rzędami 12 szlachetnych kamieni, pod którymi wryte było 12 imion synów Jakuba.

- Dlaczego na Torze umieszcza się koronę?

Tora jest największą, świętością w życiu Żydów. Jest więc naturalne, by „koronować” Ją symbolem królewkości. Niektóre autorytety religijne przypisują wybór korony (Kater Tora,

liczba mnoga Kitrej Tora) jako głównej ozdoby wieńczącej Torę stwierdzeniu w Pix-kej Awot: „Są trzy korony: korona Prawa, korona kapłaństwa i korona władzy, ale korona dobrego imienia stoi wyżej od nich wszystkich”. Hai, mędrzec z X wieku i przywódca gminy był pierwszy, u którego znajdujemy wzmiankę o użyciu korony jako ozdoby Tory.

- Dlaczego Tora jest zwieńczona Rimmonim?

Rimmonim to ozdobne zwieńczenie dwóch drzewców, na które nawija się zwój Tory. W języku hebrajskim nazywa się je rimmonim (drzewo jak i owoc granatu) jak również Ec Chaim (liczba mnoga: Ecei Chaim), co oznacza „Drzewo Życia”. Jest to nazwa, której często używa się w odniesieniu do dwóch drzewców, na które nawinięty jest zwój Tory, jak i do samej Tory. Rimmonim i Kitrej Tora używane są wymiennie.

- Dlaczego na koronie Tory oraz na Rimmonim są zawieszone małe dzwoneczki?

Szata (efod), którą miał na sobie Najwyższy Kapłan podczas wykonywania obowiązków religijnych, była ozdobiona złotymi dzwoneczkami (Wj 28:33). Małe dzwoneczki, które obecnie ozdabiają koronę Tory oraz Rimmonim, zostały prawdopodobnie zapożyczone ze stroju noszonego przez Najwyższego Kapłana.

Według opinii niektórych współczesnych autorytetów religijnych, dzwoneczki zostały wprowadzone jako element ozdobny przez gminy żydowskie na Wschodzie, gdzie, jak wierzą, dźwięk wydawany przez dzwoneczki odstraszał złe duchy.

Jest również inne wyjaśnienie. Należy wstać, kiedy Tora jest wyjmowana z Arki, nawet jeśli się Jej nie widzi. Dzwoneczki, które przyczepione są do zwieńczenia Tory, poruszają się i wydają dźwięki. Wiadomo więc, gdy usłyszysz ich dźwięk, że Tora jest wyjmowana z Arki i że należy wstać.

- Dlaczego używa się wskaźnika do czytania Tory?

Wskaźnik, nazywany w języku hebrajskim Jad (ręka), jest zazwyczaj wykonany ze srebra i ma kształt ręki z wyciągniętym palcem wskazującym. Jest on przymocowany do rączki, która ma ok. 15—20 cm długości. Za pomocą tego wskaźnika osoba odczytująca Torę (baal korej) może wskazywać słowa podczas czytania, niezasłaniając ich osobie, której przyznano zaszczyt Aliya, i która śledzi wzrokiem odczytywane fragmenty. Niektóre autorytety religijne są zdania, że pierwotnie celem używania wskaźnika było uniknięcie dotykania Tory podczas Jej czytania. Dotykane Tory było uznane za zachowanie w złym guście i nie licujące z szacunkiem, jaki należy okazać świętemu przedmiotowi.

Pierwszy wskaźnik do czytania Tory został prawdopodobnie wykonany w Niemczech w XVI wieku. Od tego czasu wskaźniki były przekazywane jako dary dla wspólnot przez ich członków, którzy w ten sposób chcieli uhonorować lub upamiętnić swoich przyjaciół lub krewnych.

- Dlaczego podczas Aliya dotyka się Tory tallitem lub brzegiem Meil?

Kiedyś, przed wyrecytowaniem pierwszego i ostatniego błogosławieństwa nad Torą, całowano Ją lub dotykano końcami palców, które następnie całowano. Ponieważ Talmud uznaje za niewłaściwe dotykane w ten sposób świętego przedmiotu, zwyczajowo dotyka się Tory Jej Meil lub tallitem (czasami modlitewnikiem), a później całuje się te święte przedmioty.

- Dlaczego nazywa się rabina, kantora, szamesa i wszystkich, którzy pełnią różne funkcje w synagodze, Klei Kodesz?

Klei Kodesz jest zwrotem o znaczeniu „święte naczynie”. Korona, wskaźnik, rimmonim, Tas i inne przedmioty służące do ozdobienia Tory nazywa się Klei Kodesz. Tej samej nazwy używa się w odniesieniu do osób spełniających różne funkcje w synagodze. Osoby te służą członkom kongregacji tak, jak różne przedmioty służą do ozdobienia Tory.

- Dlaczego Tora jest odczytywana głośno przed zgromadzeniem?

Nakaz odczytywania głośno Tory przed zgromadzeniem był po raz pierwszy wspomniany w Księdze Powtórzonego Prawa (31:10—11) i brzmi, jak następuje: „I przekazał im (kapłanom) Mojżesz, i rzekł: Po upływie siedmiu lat, w czasie roku odpuszczenia, w Święto Szałasów — Gdy przyjdzie wszystek Izrael, by się ukazać przed obliczem Wiekuistego, Boga twego na miejscu, które sobie wybierze — przeczytasz zakon ten przed całym Izraelem, przed uszyna ich”. Praktyka ta została spopularyzowana przez Ezdrasza, jak opisuje to Księga Nehemiasza (8:1—8): „Zgromadził się tedy cały lud co do jednego na placu, który był przed Bramą Wodną, i uproszono Ezdrasza, pisarza, ażeby przyniósł księgę Zakonu Mojżeszowego, który Pan nadał Izraelowi. Przyniósł więc Ezdrasz, kapłan, Zakon na zgromadzenie, złożone z mężczyzn i kobiet, wszystkich, którzy mogli słuchać ze zrozumieniem, a było to pierwszego dnia siódmego miesiąca. I czytał z niego na placu, który był przed Bramą Wodną, od samego świtu aż do południa wobec mężczyzn i kobiet, tych, którzy mogli rozumieć, a uwaga całego ludu była skupiona na treści Zakonu”.

- Dlaczego odczytuje się Torę w poniedziałki i czwartki, a nie odczytuje się w inne dni tygodnia?

Jest wiele teorii służących wyjaśnieniu faktu, że Torę odczytuje się w poniedziałki i czwartki. Jedno z wyjaśnień jest takie, że Mojżesz wstąpił na Górę Synaj, aby otrzymać Torę we czwartek, a powrócił w poniedziałek. Inne wyjaśnienie dotyczące odczytywania Tory w poniedziałki i czwartki jak też po południu w Szabat, odnosi się do praktyki stosowanej przez Ezdrasza (Baba Kama 82a), gdzie wyjaśnia on, że ponieważ Dzieci Izraela, podczas wędrówki przez pustynię, szły bez wody przez 3 dni (Wj 15:22), Żydzi nie powinni dopuścić do tego, by

przez 3 dni nie słuchać Tory odczytywanej na głos, ponieważ Tora podtrzymuje ducha tak jak woda ciało.

Najbardziej przekonujące jest jednak takie wyjaśnienie, że poniedziałki i czwartki były dniami targowymi. Żydzi przybywali do Jerozolimy, aby sprzedać towary, a ponieważ duża ich liczba zbierała się w te dni, od czasów Ezdrasza tj. od VI wieku B.C.E. stało się zwyczajem, by odczytywać Torę w dni targowe.

- Dlaczego w niektórych kongregacjach obowiązuje trzyletni cykl odczytywania Tory?

Żydzi w Babilonie (VI wiek p.n.e.) i później odczytywali jeden fragment Tory co tydzień, a czytanie wszystkich Pięciu Ksiąg Tory zajmowało jeden rok (cykl roczny). W Palestynie zwyczaj nakazywał odczytywanie krótszych fragmentów co tydzień, tak więc odczytywanie Pięcioksięgu zabierało trzy lata (cykl trzyletni) (Megilla 29b). Obecnie niektóre Konserwatywne i Reformowane kongregacje przestrzegają, cyklu trzyletniego i dlatego wiele z nich obchodzi Simchat Tora co trzy lata. Wszystkie Ortodoksyjne i większość Konserwatywnych kongregacji przestrzegają rocznego cyklu odczytywania Tory.

- Dlaczego zaszczyt recytowania błogosławieństwa nad Torą nazywa się Aliya?

Pierwotnie cały fragment Tory przypadający na dany tydzień lub święto był odczytywany przez proroka, kapłana lub króla. Później czytanie zostało podzielone pomiędzy członków kongregacji i każda wyznaczona osoba odczytywała część, którą jej przydzielono. Ponieważ odczytujący „wstępował” na podwyższenie (Bima), aby przeczytać fragment Tory, zaszczyt ten nazwano Aliya, co po hebrajsku znaczy „Wznoszenie”.

W wiekach późniejszych, kiedy to wielu Żydów nie posiadało wystarczającego wykształcenia umożliwiającego odczytanie fragmentu Tory, wyznaczano „zawodowego” lektora, aby odczytał

cały ten fragment. Ten „zawodowy lektor” nazywany był Baal Korei tzn. „mistrz czytania”, ponieważ opanował w sposób doskonały tradycyjnie uznany zapis muzyczny i melodię. Od tego też czasu, ci którym przyznano zaszczyt Aliya, recytują tylko błogosławieństwo przed i po czytaniu Tory.

- Dlaczego liczba przyznawanych nabożeństw nie jest jednakowa w czasie wszystkich posług religijnych?

Liczba Aliyot przyznawanych podczas posługi religijnej zależy od okazji: W popołudnie Szabbat (przy Mincha), w poniedziałki, czwartki, podczas Chanuki, Purim oraz w dni postu — przyznaje się 3 Aliyot. Podczas Rosz Chodesz (początek miesiąca), Chol Homoed (dni pomiędzy Pesach i Sukkot) przyznaje się 4 Aliyot. Podczas wszystkich głównych świąt (Rosz Haszana, Pesach, Szawuot i Sukkot) przyznaje się 5 Aliyot. Przyznaje się 6 Aliyot podczas Jom Kippur, a podczas modlitwy porannej w Szabbat — 7. Im znaczniejsze święto, tym więcej Aliyot. Stopień ważności jest określony surowością kary za jego nieprzestrzeganie.

Za złamanie Szabbatu, według Biblii, karą jest śmierć i dlatego w tym dniu przyznaje się najwięcej Aliyot. Za złamanie Jom Kippur karą jest ekskomunika. Mniejsze kary są przewidziane za łamanie innych głównych świąt oraz za łamanie Rosz Chodesz Chol Hamoed, Chanuka, Purim i dni postu.

- Dlaczego w niektórych synagogach podczas Szabbat przyznaje się dodatkową Aliyot?

Według tradycji Ezdrasz zapoczątkował praktykę przyznawania 7 Aliyot w czasie Szabbat. W niektórych synagogach liczba ta uległa zwiększeniu, aby tym samym móc uhonorować większą liczbę osób. Obecnie robi się to zwłaszcza podczas Bar Miewa lub Bat Miewa, kiedy to wielu członków rodziny i gości jest obecnych podczas uroczystości w synagodze. Począwszy od szóstej Aliya, fragmenty Tory są przeważnie podzielone na mniejsze, ale nie mniejsze niż 3 wersety dla każdego uhonorowanego zaszczytem Aliya. Odczytuje się więcej niż 3 wersety wtedy, gdy trzeci werset jest zakończony takim zapisem nutowym, że przerwanie czytania w

tym miejscu byłoby dysonansem.

- Dlaczego w poniedziałki i czwartki wywołuje się tylko trzy osoby do czytania Tory?

Jak już wcześniej wyjaśniano, odczytywanie Tory w poniedziałki i czwartki było prawdopodobnie związane z tym, że były to dni targowe, podczas których wielu Żydów z całej Palestyny przybywało do Jerozolimy. Ezdrasz ustalił, że wtedy będą odczytywane skrócone fragmenty Tory i że przyznawane będą tylko 3 Aliyot po to, aby nie przedłużać modlitw bez potrzeby.

- Dlaczego pierwszą Aliya przyznaje się Kohenowi, a drugą Lewicie?

W pewnym okresie historii Żydów, uhonorowywanie zaszczytem Aliya było przyznawane poszczególnym osobom w zależności od stopnia wykształcenia. Najlepiej wykształceni byli uhonorowani najbardziej. Kiedy okazało się, że ta zasada doprowadziła do publicznej kompromitacji wielu ludzi — zmieniono ją. Zdecydowano, że pierwsze Aliya będzie przyznawane członkom Rodu Kapłańskiego, którzy w czasach Świątyni pełnili pierwszoplanowe funkcje.

Wysoka pozycja Kapłanów (Kohenów) jest określona w Pp 31:9, gdzie napisane jest: „I spisał Mojżesz zakon ten, i oddał go kapłanom, synom Lewi, niosącym arkę przymierza Wiekuistego, i wszystkim starszym Izraela”. Pomocnikiem Kapłana był Lewita i jemu to właśnie przyznano drugą Aliya. Między pozostałych Izraelitów (Israelim) podzielono równomiernie Aliyot.

Judaizm Reformowany zniósł różnice pomiędzy Kohenem, Lewitą i Izraelem.

- Dlaczego słuszne jest to czasami, aby domagać się Aliya?

Poza Kohenem i Lewitą, którzy mają prawo domagać się pierwszej i drugiej Aliya, jedynymi Żydami uprawnionymi do żądania przyznania im jednej z pozostałych Aliyot są: Ojciec z okazji Bar Miwra swego syna, pan młody podczas Szabbatu poprzedzającego ślub i osoba, która będzie obchodziła Jorcajt (Rocznicę śmierci) w nadchodzącym tygodniu. W innych wypadkach Gabaim (osoby sprawujące funkcje pomocnicze w synagodze) mogą dowolnie przyznawać Aliya każdemu, kto ich zdaniem wywiąże się z zadania właściwie.

- Dlaczego nie przyznaje się następujących po sobie Aliyot ludziom bardzo blisko ze sobą spokrewnionym?

Kiedy wypowiada się błogosławieństwa nad Torą, w istocie daje się świadectwo Bogu i narodowi żydowskiemu. Według prawa żydowskiego, wymagane jest świadectwo 2 ludzi, aby skazać oskarżonego. Świadkowie ci jednak nie mogą być związani ze sobą więzami krwi, a więc nie mogą być bardzo bliską rodziną. Biorąc to właśnie prawo za podstawę, zdecydowano, że blisko spokrewnione ze sobą osoby nie mogą być uhonorowywane następującymi po sobie Aliot.

Niektóre autorytety religijne twierdzą również, że zakaz ten został wydany ze względu na przesąd mówiący o tym, że jeśli 2 członków jednej rodziny zostałyby uhonorowanych Aliyot w następującej po sobie kolejności, „złe oko” mogłoby rzucić urok na całą rodzinę.

- Dlaczego przyznaje się Maftir Aliya podczas Szabbatu i świąt?

Ta Aliya została wprowadzona jako dodatkowa oprócz przepisowej liczby Aliyot po to, aby

osoba wywołana do odczytania Hafta (fragmentu z Proroków) była również uhonorowana zaszczytem recytacji błogosławieństw nad Torą.

- Dlaczego fragment Tory przeznaczony na ostatnią Aliya (Maftir) jest odczytywany z drugiego zwoju Tory podczas specjalnych Szabbatot i świąt?

Podczas specjalnych Szabbatot i świąt wyjmuje się z Arki 2 zwoje Tory, ponieważ odczytywany fragment Maftir przeznaczony na te specjalne dni jest zawarty w innej części Tory niż ten, który był odczytywany do tego momentu. Ponieważ byłoby niezręcznie, aby kongregacja czekała na przewinięcie zwoju, wcześniej rozwija się drugi zwój Tory aż do wybranego fragmentu.

- Dlaczego niektóre fragmenty Tory są odczytywane szybko i przyciszonym głosem?

Dwa fragmenty (Kpł 26:14—45 i Pp 28:15—68) nazywa Miszna „rozdziałami o klątwach” (po hebrajsku „Tocheicha”), ponieważ wyliczają klątwy, które spadną na tych, którzy nie przestrzegają Prawa. Oprócz tego, że rozdziały te są częścią fragmentów Tory odczytywanych podczas Szabbat Bchukotai i Ki Tawo, wybrano je również do odczytywania podczas dni postu. Gdy odczytywano te fragmenty członkowie kongregacji byli ogarnięci przerażeniem i dlatego też stało się zwyczajem, aby te fragmenty odczytywać szybko i przyciszonym głosem.

Członkowie kongregacji niechętnie godzili się na Aliya podczas odczytywania tych fragmentów Tory, więc zwyczajowo zaczęto przyznawać ten zaszczyt ludziom biednym, którzy niezbyt często byli wzywani do odczytania Tory, ponieważ nie stać ich było na ofiarę pieniężną, którą zazwyczaj składano po przyznaniu tego przywileju. Później zaczęto przyznawać tę Aliya lektorowi, szamesowi lub rabinowi. Jednakże w tym przypadku, kiedy wywoływano ich do czytania Tory, nie wywoływano ich po imieniu, co jest zwyczajową praktyką przy wywoływaniu do Aliya.

- Dlaczego oprócz zwyczajowo przewidzianego fragmentu Tory odczytuje się fragmenty z Proroków?

Fragment z Proroków, który uzupełnia poprzedzający go fragment Tory, odczytywany podczas Szabbat i świąt, nazywa się Haftara. Haftara nie jest odczytywana podczas Szabbat po południu ani też podczas mniej ważnych świąt.

Znaczenie słowa Haftara nie jest jasne. Według jednej teorii słowo to oznacza „odpoczynek”, co jest rozumiane w ten sposób, że Haftara jest odpoczynkiem pomiędzy odczytywaniem poszczególnych fragmentów Pięcioksięgu. Inna teoria głosi, że słowo to oznacza „zakończenie”, ponieważ wraz z odczytaniem fragmentu z Proroków zakończone jest odczytywanie Tory na dany dzień.

Niektóre autorytety religijne podają, że praktyka odczytywania Haftara sięga czasów syryjsko-greckiego króla Antiocha (II wiek p.n.e.), który zakazał Żydom z Palestyny czytania Tory. Czytanie z ksiąg Proroków nie było zakazane, ponieważ księgi te uznano za świeckie w swej treści. W tym właśnie czasie, co tydzień wybierano z ksiąg Proroków minimum 21 wersetów i każda osoba uhonorowana Aliya odczytywała co najmniej 3 z nich.

Kiedy to represyjne prawo przestało obowiązywać, znów rozpoczęto odczytywanie Tory. Zwyczaj odczytywania z ksiąg Proroków jednak kontynuowano, ale wybrany fragment przydzielono do czytania 1 osobie. Z czasem rezerwowano specjalne fragmenty z ksiąg Proroków na uroczystość Bar Miewa, a w czasach bardziej współczesnych w niektórych kongregacjach, również na Bat Miewa. Specjalne Haftarot odczytuje się podczas czterech specjalnych Szabbatot poprzedzających Pesach jak też podczas innych okazji.

Najwcześniejsza wzmianka o odczytywaniu Haftara znajduje się w Nowym Testamencie w Dziejach Apostolskich (13:15) we fragmencie, kiedy to zwrócono się do Pawła, by wygłosił kazanie „Po odczytaniu ustępów z zakonu i proroków”. Wzmiankuje również o tym Łukasz (4:17), gdy opisuje Jezusa czytającego z księgi Izajasza podczas modlitw w dzień Szabbatu w Nazareth.

- Dlaczego nie przyznaje się Aliyot kobietom?

Początkowo ci, których uhonorowywano przywilejem Aliya, odczytywali wyznaczone dla nich fragmenty Tory. Kobiety zazwyczaj nie miały wystarczającego wykształcenia, aby odczytać wyznaczone dla nich fragmenty i stąd też nie przyznawano im Aliyot. Podobnie rzecz się miała z niewykształconymi mężczyznami. W każdym z tych przypadków stosowano zasadę znaną pod nazwą Kewod Haberiot, tzn. respektowania godności człowieka poprzez niestawianie go w żenującej sytuacji, w której mógłby być narażony na kompromitację.

Z czasem zwyczaj ten uległ zmianie i wyznaczano „lektora” (bali korei) do odczytywania Tory dla całego zgromadzenia. Jednakże praktyka nieprzyznawania Aliyot kobietom nie uległa zmianie.

Obecnie wszystkie kongregacje Reformowane i wiele kongregacji Konserwatywnych przyznaje Aliyot kobietom. Kongregacje Ortodoksyjne nie przyznają kobietom tego prawa.

- Dlaczego w niektórych synagogach wydzielano osobne pomieszczenia dla modlących się kobiet?

Zwyczaj wydzielania specjalnego pomieszczenia w synagodze dla modlących się kobiet ma początek w czasach Świątyni i znany jest od ponad 3000 lat. Największy dziedziniec Świątyni nazywał się Ezrat Naszim (Dziedziniec Kobiet). Pomimo swej nazwy, nie był on zaplanowany jako miejsce, w którym oddzielano kobiety od mężczyzn. Było to miejsce, w którym następowało rozdzielanie czystego od nieczystego bez względu na płeć. Kobiety uważa się za nieczyste podczas menstruacji (Kpł 15:19—32), a mężczyźni uważało się za nieczystych, jeśli dotknięci byli chorobami skóry opisanymi w księdze Kapłańskiej (13:15). Ponieważ ogólnie rzecz biorąc znacznie więcej kobiet niż mężczyzn było nieczystych podczas modlitw, obszar Świątyni przeznaczony dla nieczystych zaczął być znany pod nazwą Dziedzińca Kobiet. Odczytywanie Tory przez Najwyższego Kapłana w Jom Kippur odbywało się właśnie na tym dziedzińcu, podobnie zresztą jak odczytywanie całemu zgromadzeniu Księgi Prawa Powtórzonego

dokonywane przez króla co 7 lat.

Talmud odnotowuje również (Sukkah 42b), że podczas ceremonii zwanej Simchat Bet Haszoaywa (Ceremonia wylewania wody — wieczorem pierwszego dnia Sukkot, kiedy to wylewano wodę na ołtarz, aby wywołać deszcz podczas nadchodzącej jesieni), konstruowano galerię dla kobiet na dziedzińcu Ezrat Naszim. Wskazywałoby to, że Ezrat Naszim nie był jedynie miejscem przeznaczonym tylko dla kobiet.

Galerię dla kobiet wznoszono nie ze względów religijnych, lecz moralnych. Ceremonia Simchat Bet Haszoaywa była bardzo radosnym świętem i często kończyła się łamaniem nakazów moralnych. W Misznie (Sukkah 5:1) zawarte jest stwierdzenie, że jeśli ktoś nie uczestniczył w Ceremonii Wylewania Wody, to nie widział prawdziwego święta. Żydzi tańczyli wtedy z pochodniami i śpiewali, a trwało to całą noc.

Galeria więc, która była wybudowana, aby ograniczyć bezpośredni kontakt pomiędzy kobietami i mężczyznami podczas tego święta, stała się prototypem galerii dla kobiet wprowadzonej jako element stały w synagogach budowanych na długo przed XIX wiekiem. Pierwsza wzmianka o nich znajduje się w pismach Filona z Aleksandrii, żydowskiego filozofa z I wieku. Źródła historyczne wskazują, że przed XIII wiekiem oddzielne pomieszczenia dla kobiet w synagogach były bardzo rozpowszechnione.

Obecnie żadna synagoga Reformowana i bardzo niewiele Konserwatywnych stosuje ten podział. Specjalne galerie dla kobiet buduje się obecnie tylko w synagogach Ortodoksyjnych.

- Dlaczego w synagogach Ortodoksyjnych stosuje się Mechitza (ściankę oddzielającą)?

Każda synagoga w pełni Ortodoksyjna nie zezwala na wspólne modlitwy kobiet i mężczyzn w jednym i tym samym pomieszczeniu. Wydziela się więc dla kobiet osobne pomieszczenie (lub buduje galerię), które musi być całkowicie oddzielone tak, aby kobiety i mężczyźni nie mogli się nawzajem widzieć podczas modlitwy. Galeria dla kobiet nosi nazwę Ezrat Naszim.

Niektóre autorytety religijne powołują się na zdarzenie, które miało miejsce na Górze Synaj, a które to ich zdaniem uzasadnia ten podział. Zanim Mojżesz otrzymał Dziesięć Przykazań, nakazał on Izraelitom, aby pozostawali w stanie czystości (nie współżyli z kobietami) przez 3 dni. Jednakże najbardziej przekonujące jest wyjaśnienie tego problemu, które odwołuje się do czasów Świątyni, gdzie zwyczaj ten miał swój początek. (Zob. poprzednie pytanie).

Obecnie w niektórych synagogach, podobnie jak w przeszłości, galeria dla kobiet jest wznoszona po obu stronach i z tyłu budynku synagogi. W innych synagogach kobiety mają wydzielone pomieszczenie na parterze, które wyniesione jest nieco ponad poziom podłogi. W obu wypadkach zawieszona jest zasłona (Mechitza) oddzielająca oba te pomieszczenia, aby zapobiec wzajemnemu przyglądaniu się. Zasłona ta jednak nie zawsze zawieszona jest dosyć wysoko, aby w pełni spełniać swe zadanie.

- Dlaczego w niektórych synagogach Bima jest usytuowana pośrodku pomieszczenia?

Bima, na której stoi prowadzący modlitwy, usytuowana jest na środku synagogi tj. w miejscu, w którym w Świątyni znajdował się ołtarz ofiarny.

Po zniszczeniu Drugiej Świątyni, synagoga stała się centrum kultu duchowego, a odczytywanie Tory zastąpiło składanie ofiar i jest najważniejszym punktem posługi religijnej. Dlatego też Bima, która zastąpiła ołtarz, budowana jest na środku synagogi.

Obecnie w synagogach o obrządku Sefardyjskim, Kantor (Chazan) prowadzi modlitwom z Bimy. W większości synagog o obrządku Aszkenazyjskim Kantor prowadzi modlitwom z Bimy podczas Musaf (druga część posługi religijnej), ale nie stoi na Bimie podczas Szacharit. W obu typach obrzędów Torę odczytuje się z Bimy.

W Konserwatywnych i Reformowanych kongregacjach nie ma specjalnej Bimy w centrum synagogi. Całość modlitw jest prowadzona przy pulpicie, który znajduje się przed Arką. Pulpit

ten również nosi nazwę Bimy.

- Dlaczego niezbędna jest obecność 10 dorosłych mężczyzn, aby stworzyć quorum (Minjan) niezbędne do posługi religijnej?

Tradycyjnie wymagana jest obecność 10 mężczyzn w wieku powyżej Bar Miewa, aby rozpocząć posługę religijną lub aby zaświadczyć świętość Boga i Jego królowanie w przypadkach ceremonii publicznych takich jak ślub i kiedy wypowiada się błogosławieństwa dotyczące małżeństwa. 10 mężczyzn stanowi quorum — po hebrajsku słowo to brzmi „Minjan”.

Istnieje wiele teorii próbujących wyjaśnić tę liczbę. Filon np. stwierdza, że zdecydowano się na liczbę 10, gdyż jest ona najbardziej doskonała. Talmudyści (Megilla 23b i Berachot 21b) pisząc o 10 złych (Lb 14:26) używają słowa Bjda (kongregacja). 10 jest więc liczbą, która tworzy Minjan.

- Dlaczego niektóre kongregacje Ortodoksyjne i Konserwa-tywne odprawiają posługi religijne przy mniejszej liczbie niż Minjan?

Tam, gdzie warunki uniemożliwiają zebranie 10 dorosłych mężczyzn potrzebnych do Minjan, posługa religijna może się odbyć przy mniejszej ich liczbie. Talmud (Berachot 47b) mówi: „Dziesięciu ludzi oraz (TORA) Arka” wystarczy. W czasach Gao- nów 9 dorosłych oraz j eden chłopiec trzymający Chumas (Pięcioksiąg) uważane było za wystarczającą liczbę.

- Dlaczego niektóre kongregacje zaliczają do Minjan również kobiety?

W wielu Konserwatywnych kongregacjach kobiety zalicza się do Minjan. Żydzi skupieni w kongregacjach Konserwatywnych uważają, że kobiety podlegają, tak samo jak mężczyźni, obowiązkowi modlitwy. Wskazują również, że Talmud mówiąc o *quorum*, nie zaznacza, że mają to być mężczyźni.

Kongregacje Ortodoksyjne nie wliczają kobiet do Minjan. Judaizm Reformowany w ogóle nie przestrzega nakazu Minjan.

- Dlaczego niektórzy Żydzi zdejmują buty przed wejściem do synagogi?

W Biblii zdejmowanie obuwia połączone jest ze świętością. Mojżeszowi nakazano, gdy zbliżał się do krzewu ognistego (Wj 3:5): „I rzekł: «Nie przystępuj tutaj; zzuć obuwie swe z nóg twoich, gdyż miejsce, na którym stoisz, ziemią jest świętą»”. Stąd też wzięło swój początek prawo nakazujące kapłanom (Kohanim) wypełniać obowiązki w Świątyni boso.

Obecnie, kapłani wchodzi boso na wzniesienie, aby udzielić Błogosławieństwa Kapłańskiego kongregacji.

W Jom Kippur i w Tisza B'Aw wielu Żydów zdejmuje obuwie podczas posługi religijnej w synagodze. Podczas Tisza B'Aw jest to wyrazem żałoby po zburzeniu Świątyni. W Jom Kippur jest to wyrazem żalu i pokuty.

- Dlaczego gra na instrumentach jest zakazana podczas większości posług religijnych?

Gra na instrumentach podobnie jak śpiew były częścią rytuału Świątynnego. Biblia często mówi o śpiewakach i muzykach jako o uczestnikach posługi w Świątyni.

Po zniszczeniu obu Świątyń — Pierwszej w 586 p.n.e. przez Babilończyków i Drugiej w 70 n.e. przez Rzymian, zaczął obowiązywać zakaz gry na instrumentach podczas odprawiania posług religijnych oraz przy innych publicznych okazjach na znak żałoby po zniszczeniu Świątyni. Jednakże ten ścisły zakaz okazał się trudny do wykonania w praktyce. I tak zezwolono na grę na instrumentach podczas ślubów i wesela.

Obecnie niektóre Konserwatywne i większość Reformowanych kongregacji zezwala na grę na instrumentach podczas posług religijnych. W kongregacjach Konserwatywnych zazwyczaj jedynym instrumentem używanym są organy. W kongregacjach Ortodoksyjnych obowiązuje całkowity zakaz muzyki instrumentalnej

- Dlaczego okna w synagodze znajdują się zawsze powyżej poziomu oczu?

W Średniowieczu, kiedy powszechnie okna umieszczano na poziomie oczu, nie-Żydzi często zaglądali przez okna i wyszydzali modlących się, przedrzeźniając ich gesty. Wtedy to właśnie zdecydowano, żeby w synagogach umieszczać okna na takim poziomie, aby przypadkowi przechodnie nie mogli przez nie zaglądać do środka

- Dlaczego w synagodze muszą być okna?

Wymóg, aby synagoga posiadała okna, jest wspomniany w Talmudzie, gdzie sugeruje się, że widok nieba inspiruje uczucie czci (Berachot 34b). Rabin A. Kook, poprzedni Naczelny Rabin Izraela, wyjaśniał, że podczas modlitwy należy być świadomym otaczającego człowieka świata.

Synagoga

Wpisany przez Janusz Baranowski
Piątek, 20 Grudzień 2013 10:35 -

W dawnych czasach okna synagogi były bardzo rzadko ozdabiane. Jednakże z czasem zaczęto stosować witraże, aby przyozdobić wnętrze i tak witraże stały się częścią wystroju synagogi.

- Dlaczego wnętrze synagogi pozbawione jest jakichkolwiek ozdób w postaci rzeźbionych figur?

Drugie z Dziesięciu Przykazań zakazuje wykonywania rzeźb przedstawiających postaci ludzi czy zwierząt: „Nie uczynisz sobie posągu, ani żadnego obrazu tego, co na niebie wysoko, i co na ziemi nisko, i co w wodzie poniżej ziemi. Nie będziesz się im korzył, ani służył im” (Wj 20:4—5). Taka bowiem była praktyka bałwochwalców, więc zakaz ten jest przestrzegany przez wszystkie kongregacje po dziś dzień. Zezwala się tylko na ozdoby czy formy sztuki, które nie są trójwymiarowe.

Janusz Baranowski